

FRANSUZ MAQOLLARINING PRAGMATIK SEMANTIKASI: MASLAHATNING
TURLI IFODALANISH SHAKLLARI

Norboyeva Nuriniso Usan qizi

nnuriniso2001@gmail.com +998941982600

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada fransuz maqollarining pragmatik-semantik xususiyatlari maslahat akti doirasida tahlil qilinadi. Maslahat ijtimoiy-nutqiy hodisa sifatida insonlararo muloqotda muhim rol o'ynaydi. Fransuz maqollarida maslahat turli usullarda – bevosita, bilvosita, ramziy va ogohlantirish shakllarida ifodalanadi. Tadqiqot davomida nutqiy aktlar nazariyasi doirasida maslahatning illokutsion kuchi, ularning semantik maydoni hamda jamiyatdagi kommunikativ funksiyasi yoritiladi. Maqolada ko'plab fransuz maqollari misolida maslahatning pragmatik vosita sifatidagi o'ziga xos jihatlari ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: fransuz maqollari, pragmatik semantika, maslahat akti, nutqiy aktlar nazariyasi, bilvosita maslahat, bevosita maslahat.

Har bir xalqning tilida maqollar xalq donishmandligi, tajribasi va ijtimoiy qadriyatlarining qisqa, ammo mazmunli shaklda mujassam ko'rinishidir [8]. Fransuz tili ham bunday boy merosga ega bo'lib, undagi maqollar insoniy faoliyatning barcha sohalarini qamrab oladi [2]. Ular orqali nafaqat axloqiy-etik qarashlar, balki ijtimoiy munosabatlar, xulq-atvor normalari va madaniy qadriyatlar ham ifodalanadi [5; 6]. Maqollar kommunikativ jihatdan turli vazifalarni bajaradi. Ularning muhim pragmatik xususiyatlaridan biri – maslahat berish aktidir. Maslahat berish nutqiy akt sifatida suhbatdoshning manfaatini ko'zlab, unga to'g'ri yo'l ko'rsatish, ehtimoliy oqibatlardan ogohlantirish yoki muayyan qarorga undashni o'z ichiga oladi.

Nutqiy aktlar nazariyasi (J. Austin, J. Searle, D. Vanderveken)ga ko'ra, har bir nutqiy hodisa nafaqat informativ, balki illokutsion kuchga ham ega [3; 9; 10]. Maslahat akti *komissiv* yoki *direktiv* nutqiy akt sifatida qaraladi [7]. Direktiv akt sifatida maslahat suhbatdoshni muayyan xatti-harakatga undaydi, biroq majburiy tusda emas, balki ixtiyoriy, yumshoq shaklda amalga oshiriladi. Maslahatning pragmatik mohiyati suhbatdoshning manfaatini ko'zlash, uning xatti-harakatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatish va ijtimoiy muvozanatni ta'minlashdan iborat. Maqollarda maslahat odatda universal, hayotiy tajribaga tayangan holda ifodalanadi [2; 8].

Bevosita maslahat – bu maslahatning eng sodda va aniq ko'rinishi bo'lib, unda nasihat ochiq, ravshan, hech qanday ramz yoki yashirin ma'nosiz, to'g'ridan-to'g'ri bayon qilinadi. Bunday maqollar tinglovchidan o'ylab topishni, metaforani sharhlashni talab qilmaydi, balki amaliy hayotiy qoida sifatida qabul qilinadi. Bevosita maslahat maqollarda ochiq va ravshan tarzda beriladi.

“Mieux vaut prévenir que guérir.” –“Davolagandan ko'ra oldini olganyaxshi.”Sog'liq va ehtiyotkorlikka undovchi bevosita maslahat.

“Qui veut voyager loin ménage sa monture.” –“Uzoq yurmoqchi bo'lgan kishi otini asraydi.”
Ish yoki hayotda me'yorni saqlash zarurligini tavsiya etadi.

“Il ne faut pas mettre la charrue avant les bœufs.” –“Qo'shni ho'kizlardan oldin qo'yib bo'lmaydi.” Ishni tartib bilan bajarish haqida bevosita maslahat.

Bevosita maslahatning xususiyati shundaki, u inkor yoki ramziy vositalarsiz, aniq axloqiy yoki amaliy yo'l-yo'riqni bildiradi.

Bilvosita maslahat – bu maslahatning yashirin, ramziy yoki obrazli shaklda ifodalanishi bo‘lib, unda nasihat ochiq ko‘rinishda emas, balki qiyoslash, metafora, ramz, hayvon yoki tabiat obrazlari orqali tinglovchiga yetkaziladi. Bunday maqollarni anglash uchun mantiqiy tafakkur, tajriba va kontekst zarur. Bilvosita maslahat odatda ramziy, obrazli yoki qiyosiy shaklda ifodalanadi.

“Ne remets pas à demain ce que tu peux faire aujourd’hui.” – “Bugun qiladigan ishni ertaga qoldirma.” Vaqtni qadrlash haqida bilvosita maslahat.

“On ne change pas une équipe qui gagne.” – “Yutayotgan jamoani almashtirmaydilar.” Boridan qanoatlanish va keraksiz o‘zgarishlarga qarshi maslahat.

“Quand on parle du loup, on en voit la queue.” – “Bo‘ri haqida gapirilsa, dumini ko‘rsatadi.” Vaqtni va odamlarning odatini inobatga olishga undovchi maslahat. Bilvosita maslahat suhbatdoshni mulohaza qilishga majbur qiladi, unga qaror qabul qilish erkinligini qoldiradi.

Maslahat ko‘pincha ogohlantirish shaklida ifodalanadi. Maslahatning ogohlantirish shakli – bu maslahatning o‘ziga xos turi bo‘lib, unda nasihat xatodan qaytarish, ehtimoliy salbiy oqibatdan ogohlantirish tarzida ifodalanadi. Bunday maqollar insonni noto‘g‘ri yo‘l tanlashdan, zararli odatlardan yoki xavfli qarorlardan tiyishga qaratilgan.

“Qui sème le vent récolte la tempête.” – “Shamol ekkan bo‘ron o‘rib oladi.” Noto‘g‘ri xatti-harakat oqibatidan ogohlantirish orqali maslahat.

“Un homme averti en vaut deux.” – “Ogoh kishi ikki kishi qiymatiga teng.” Xavf-xatardan ogoh bo‘lishga maslahat.

“Pierre qui roule n’amasse pas mousse.” – “Aylanib yuruvchi toshga mox o‘smas.” Beqarorlikning salbiy oqibatlari haqida ogohlantiruvchi maslahat. Bu turdagi maslahatlarning semantikasi salbiy oqibatni oldini olishga qaratilgan. Bu turdagi maslahatlarning semantikasi salbiy oqibatni oldini olishga qaratilgan.

Fransuz maqollarining eng muhim xususiyatlaridan biri shuki, undagi maslahatlar hayotiy kuzatuvlar, insonlarning kundalik tajribalari, tarixiy voqealar va avlodlardan avlodlarga o‘tgan donolik asosida shakllanadi [2; 5].

L’expérience est la mère de la science. – “Tajriba – ilmning onasi.” Tajribaga tayanish haqida maslahat.

“Petit à petit, l’oiseau fait son nid.” – “Qush inini asta-sekin qiladi.” Sabrlilik va izchillikka da‘vat.

“C’est en forgeant qu’on devient forgeron.” “Temirchilar temir uribgina temirchi bo‘ladi.” Mashq va mehnat orqali o‘rganishga maslahat.

Xulosa qilib aytilganda fransuz maqollarida maslahatning turli ifodalanish shakllari mavjud. Ular bevosita (to‘g‘ridan-to‘g‘ri nasihat), bilvosita (ramz va metafora orqali), ramziy (hayvon, tabiat va kundalik buyum obrazlarida), hamda ogohlantirish (xatolikdan qaytaruvchi) ko‘rinishida namoyon bo‘ladi. Maslahatning semantik asoslari shu millat maqollarida ijtimoiy tajriba, xalq donoligi, axloqiy qadriyatlar va hayotiy kuzatuvlarga tayangan bo‘lib, ular fransuz xalqining madaniy xotirasi va kollektiv ongida mustahkam joy olgan. Pragmatik nuqtai nazardan fransuz maqollari suhbatdoshni ixtiyoriy, ammo samarali tarzda xatti-harakatga undaydi. Ular buyruqdan farqli ravishda yumshoq direktiv xususiyat kasb etadi va tinglovchini o‘ylashga, qaror qabul qilishga zamin yaratadi. Maslahat aktining samaradorligi uning qisqa, obrazli va universal ifoda shaklida mujassamligida ko‘rinadi. Shu tufayli maqollar turli kommunikativ vaziyatlarda tez eslab qolinadi va keng qo‘llanadi. Ijtimoiy-madaniy kontekstdagi o‘rni shundan iboratki, fransuz maqollari jamiyatda tarbiyaviy, axloqiy va psixologik vazifalarni bajaradi; ular yoshlarni hayotiy

tajribaga tayyorlash, jamiyat a'zolarini ijtimoiy muvozanatga chorlash, qadriyatlarni avloddan avlodga yetkazishda muhim vosita hisoblanadi [7; 9].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Anscombe J.-C., Ducrot O. *L'argumentation dans la langue*. Bruxelles: Mardaga, 1983.
2. Arnaud P. *Les proverbes français: analyse linguistique et pragmatique*. Paris: PUF, 2012.
3. Austin J. *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press, 1962.
4. Compagnon A. *La seconde main ou le travail de la citation*. Paris: Seuil, 1979.
5. Gourmont R. de. *La culture des idées*. Paris: Mercure de France, 1900.
6. Greimas A. J. *Sémantique structurale*. Paris: Larousse, 1966.
7. Martin R. *Pragmatique linguistique*. Paris: PUF, 1998.
8. Mieder W. *Proverbs: A Handbook*. Westport: Greenwood Press, 2004.
9. Searle J. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: CUP, 1969.
10. Vanderveken D. *Meaning and Speech Acts*. Cambridge: CUP, 1990.

C

M

R

T